

berras in voluntate, ne in peccatum mortale delabatur.

Et sic patet responsio ad duas primas auctoritates. Non enim intelligitur quod multa venialia faciant unum mortale per se, sed per accidens, ut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod non oportet omnium finitorum accipere proportionem aliquam; sicut lineæ, & numeri nulla est proportio: quia, ut in V. Euclidis dicitur, proportio est certitudo mensurationis duarum quantitarum ejusdem generis: & ita quamvis complacentia mortalis sit finita, non tamen oportet ut sit proportionata complacentia venialis, quia est alterius rationis: alia enim ratione placet finis, & alia ea quæ sunt ad finem; semper enim plus placet finis: unde quantumcumque multiplicetur complacentia venialis, non adæquabit complacentiam mortalis. Vel dicendum, quod complacentia mortalis peccati potest considerari dupliciter. Vel ex parte ejus cui placet, & sic finita est: quia ex potentia finita non potest procedere actus infinitus. Vel ex parte ejus quod placet, & sic infinita est: quia placet ut finis, qui desideratur ut infinitum bonum; quia propter finem ultimum omnia desiderantur.

Ad quartum dicendum, quod motus delectationis qui est in sensualitate, nullo modo fit mortalis; sed consensus rationis adveniens, qui est aliud, cum diversarum potentiarum non sit unus actus numero: unde non sequitur quod actus qui prius fuit venialis, postea sit mortalis.

Ad quintum dicendum, quod ille actus continuus quamvis sit unus secundum esse naturæ consideratus, tamen non est unus consideratus in esse morali, immo pro duobus actibus computatur.

Ad sextum dicendum, quod dispositio proprie dicitur illud quod se habet ut incompletum in motu ad perfectum; quod est terminus motus; sicut qui addiscit, habet dispositionem scientiæ, qua perficitur in termino motus disciplinæ. Contingit autem terminum motus esse duplicem: quia vel ejusdem generis, vel alterius. Verbi gratia, alterationis terminus est qualitas sicut ejusdem generis; sed forma substantialis sicut alterius generis. Si ergo dispositio comparatur ad id quod est terminus motus ejusdem generis, sic constat quod dispositio potest fieri illud ad quod disponit, sicut calor imperfectus fit calor perfectus; si autem accipiatur terminus motus alterius generis, hoc nunquam contingit, si-

cut calor imperfectus, quantumcumque excrescat, nunquam fit forma substantialis ignis. Dico ergo, quod veniale non est dispositio ad mortale sicut ad terminum ejusdem generis, sed alterius: & ideo veniale nunquam fit mortale.

Ad septimum dicendum, quod est equivocatio in veniali: cum enim dicitur, quod culpa mortalis per confessionem fit venialis, non intelligitur de veniali ex genere, secundum quod hic de veniali loquimur; sed intelligitur de veniali ex eventu: quod quidem dicitur veniale per quamdam similitudinem ad veniale, quia scilicet manet reatus ad poenam temporalem pro culpa mortali, quam confessio delevit, non ita quod culpa in culpam mutetur.

Ad octavum dicendum, quod hoc quod dicit Magister, intelligendum est non per se, sed per occasionem, in quantum scilicet venialia frequenter occasionaliter in mortale inducunt, in quantum faciunt pronitatem ad illud.

EXPOSITIO SECUNDÆ PARTIS TEXTUS.

ET ideo de talibus cogitationibus venia petenda est.

Videtur hoc esse contra illud quod prius determinatum est. Quia percussio pectoris, & Pater noster valent ad dimissionem peccati venialis, & est satisfactio propria venialium. Ergo videtur quod mortosa delectatio, de qua hic loquitur, sit veniale peccatum. Et dicendum, quod quamvis hujusmodi sit sufficiens satisfactio pro veniali peccato, & non pro mortali; tamen etiam ad dimissionem peccati mortalis valent: unde etiam pro mortalibus Pater noster dicere debemus, & pectus tundere.

Non enim ratio nostra deduci ad consensum peccati potest, nisi cum delectatio mota fuerit. Videtur hoc esse falsum: quia quædam peccata spiritalia sunt, in quibus non est aliqua carnis delectatio. Sed dicendum, quod hoc intelligitur in genere peccatorum carnalium, quorum appetitus ad sensualitatem pertinet.

Non est autem silentio præterendum, quod sæpe in Scriptura nomine sensualitatis... etiam inferior portio rationis... intelligitur. Hic per scripturas, non canonem Bibliæ, sed dicta Sanctorum significat. Ratio autem dicti est propter convenientiam sensualitatis; & inferioris rationis: quia utraque attendit ea quæ ad corpus pertinent, licet ratio inferior sub rationibus universalibus, & sensualitas sub rationibus particularibus, & materiæ concretis.

DISTINCTIO XXV.

Redit ad liberi arbitrii considerationem.

JAM vero ad propositum redeamus, scilicet ad liberi arbitrii tractatum: quod Philosophi diffinientes, diximus esse liberum arbitrium, libera est ad utrumlibet: quia libere potest moveri ad hoc, vel ad illud. Liberum ergo dicitur arbitrium quantum ad voluntatem: quia voluntarie moveri, & spontaneo appetitu ferri ad ea potest quæ bona, vel mala judicat, vel judicare (1) velit.

Quod liberum arbitrium non pertinet nisi ad futurum, nec ad omne futurum.

HOC autem sciendum est, quod liberum arbitrium ad præsens, vel ad præteritum non refertur, sed ad futura contingentia. Quod enim in præsentibus est, determinatum est, nec in potestate nostrâ est ut tunc (1) Al. valet.

sit, vel non sit, quando est. Potest enim non esse, vel aliud esse postea; sed non potest non esse dum est, vel aliud esse dum est (2) id quod est. Sed in futuro an hoc sit, vel illud, ad potestatem liberi arbitrii spectat. Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrii veniunt, sed ea tantum quæ per liberum arbitrium possunt fieri, vel non fieri. Si quis enim tale quid velit, ac disponat facere quod in ejus nullatenus sit potestate, vel quod sine ipsius dispositione æque fieret; ipse in hoc liberum arbitrium non habet.

Quod supraposita descriptio liberi arbitrii non convenit Deo, nec his qui glorificati sunt.

ET quidem secundum prædictam assignationem, in his tantum videtur esse liberum arbitrium qui voluntatem mutare, & in contraria possunt deflectere: in quorum scilicet potestate est eligere bonum, vel malum, & utrumlibet secundum electionem facere, vel dimittere, secundum quod nec in Deo, nec in his (3) omnibus qui tanta beatitudinis gratia sunt roborati ut jam peccare nequeant, liberum arbitrium esse nequit. Sed quod Deus liberum arbitrium habeat, Augustinus docet in Lib. XXII. de Civitate Dei, cap. ult. ita inquit. „Certe Deus ipse namquid, quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est? „ Ambrosius quoque in Libro II. de Fide, cap. 111. ait: „ Paulus dicit, I. Corinth. „ 11. quia omnia operatur unus atque idem Spiritus; dividens singulis prout vult, idest pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio. „

Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium.

SED aliter accipitur liberum arbitrium in Creatore quam in creaturis. Dei etenim liberum arbitrium dicitur ejus sapientissima, & omnipotens voluntas, quæ non necessitate, sed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideoque Hieronymus attendens, non ita esse liberum arbitrium in Deo, sicut est in creaturis, ab ipso videtur excludere liberum arbitrium, in homilia quadam de prodigo filio, (a) dicens: „ Solum Deus est in quem peccatum non cadit, nec cadere potest: cetera, cum sint liberi arbitrii, in utramque partem flecti possunt. „ Dum ait, cetera, indicat liberum arbitrium sicut est in cæteris non ita esse in Deo.

Quod Angeli, & sancti, qui jam beati sunt, libero arbitrio non carent.

Angeli vero, & Sancti, qui jam cum Domino feliciter vivunt, atque in gratia beatitudinis confirmati sunt, ut ad malum flecti nec velint, nec possint, libero arbitrio non carent. Unde Augustinus in Lib. XXII. de Civitate Dei, cap. xxx. ait: „ Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, posse non mori; ita primum liberum arbitrium posse non peccare, novissimum non posse peccare. Idem in Enchirid. cap. cv. Sic oportebat prius hominem fieri ut bene velle posset, & male; postea vero sic erit ut male velle non possit; nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium quod omnino non poterit servare peccato: neque aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, quæ sic beati esse volumus ut esse miseri non solum nolumus, sed nequaquam velle prorsus possimus. Sicut ergo anima nostra etiam nunc habet nolle infelicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo servandus fuit, quo Deus voluit ostendere, quam bonum sit animal rationale quod etiam peccare possit, quamvis sit melius quod peccare non possit. „ Ecce his verbis evidenter astruitur, quod post beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare non poterit; & nunc in Angelis est, & in Sanctis, qui cum Domino sunt; & tanto utique liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quisque ab illa servitute peccati, de qua scriptum est, Joan. cap. vii. 34. „ Qui facit peccatum, servus est peccati: „ longius absistit, tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Unde si diligenter inspicjatur, liberum videbitur dici arbitrium, quia sine coactione, & necessitate valet appetere, vel eligere quod ex ratione decreverit.

De libertatis arbitrii differentia secundum diversa tempora.

EX prædictis perspicuum fit quod major fuit libertas arbitrii prima quam secunda, & tertia multo major quam secunda, vel prima. Prima enim libertas arbitrii fuit in qua poterat peccare, & non peccare; ultima vero erit in qua poterit non peccare, & non poterit peccare; media vero est in qua potest peccare, & non potest (4) non peccare, ante reparationem etiam mortaliter, post reparationem vero saltem venialiter.

De quatuor statibus liberi arbitrii in homine.

ET possunt notari in homine quatuor status liberi arbitrii. Ante peccatum enim ad bonum nil impeditur, ad malum nil impellebat: non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio judicare, & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum vero ante reparationem gratiæ premitur à concupiscentia, & vincitur; & habet infirmitatem in malo, sed non habet gratiam in bono: & ideo potest peccare, & non potest non peccare, etiam damnabiliter. Post reparationem vero, ante confirmationem, premitur à concupiscentia, sed non vincitur; & habet quidem infirmitatem in malo, sed gratiam in bono, ut possit peccare propter libertatem, & infirmitatem, & possit non peccare ad mortem, propter libertatem, & gratiam adjuvantem. Nondum tamen habet posse omnino non peccare, vel non posse peccare, propter infirmitatem nondum perfecte absorptam, & propter gratiam nondum plene consummatam. Post confirmationem vero infirmitate penitus consumpta, & gratia consummata, nec vinci poterit, nec premi; & tunc habebit non posse peccare.

In II. Sent. Tom. II. Hh Dd (2) Al. idest quod est. (3) Al. hominibus. (4) In ediculis omittitur non. Ex Edit. P. Nicolai. (a) Sive potius epist. cxxvi. ad Damasum sub finem.

De corruptione liberi arbitrii per peccatum.

UNde manifestum est quod præter alias pœnalitates pro peccato illo incurrit homo pœnam, in corruptione, & depressione liberi arbitrii: per illud namque peccatum naturalia bona corrupta sunt in homine, & gratuita detracta: hic est enim ille qui à latronibus vulneratus est, & spoliatus: vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non est privatus, alioquin non posset fieri reparatio, spoliatus vero gratuitis, quæ per gratiam naturalibus addita fuerant. Hæc sunt data optima, & dona perfecta, Jac. I. quorum alia sunt corrupta per peccatum, idest naturalia, ut ingenium, memoria, intellectus, alia subtracta, idest gratuita: quamquam & naturalia ex gratia sint, ad generalem quippe Dei gratiam pertinent. Sepe tamen huiusmodi distinctio fit, cum gratiæ vocabulum ad speciem, non ad genus refertur. Corrupta est ergo per peccatum libertas arbitrii, & ex parte perdita. Unde Augustinus in Enchirid. cap. xxx. „Liberi arbitrio male utens, homo, & se perdidit, & ipsum. Cum enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est & liberum arbitrium. A quo enim quis devictus est, huic servus addictus est.“ Ecce liberum arbitrium dicitur hominem amisisse, non quia post peccatum non habuit liberum arbitrium, sed quia libertatem arbitrii perdidit: non quidem omnem, sed libertatem à miseria, & à peccato.

De tribus modis libertatis arbitrii.

EST namque libertas arbitrii triplex, scilicet à necessitate, à peccato, & à miseria. A necessitate & ante peccatum, & post æque liberum est arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Ideoque voluntas merito apud Deum iudicatur, quæ semper à necessitate libera est, & nunquam cogi potest. Ubi necessitas, ibi non est libertas. Ubi non est libertas, nec voluntas: & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus est, tam in bonis quam in malis. Est & alia libertas, à peccato scilicet, de qua dicit Apostolus II. Corinth. 11. 17. „Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.“ & Veritas in Evangelio, Joan. 11. 36. „Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis.“ Hæc libertas à servitute peccati liberat, & servos iustitiæ facit: sicut è converso servitus peccati liberos iustitiæ facit. Unde Apostolus, Rom. 6. 18. „Liberati à peccato, to servi facti estis iustitiæ.“ item 20. „Cum servitissetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.“ Hanc libertatem homo peccando amisit. Ideoque Augustinus dicit, in Enchirid. cap. xxx. quod homo male utens libero arbitrio, & se perdidit, & ipsum: quia perdita est per peccatum libertas non à necessitate, sed à peccato. „Qui enim facit peccatum, servus est peccati.“ Joan. 11. 34. Istam libertatem quæ est à peccato, illi soli nunc habent quos Filius per gratiam liberat, & reparat, non ita quod penitus sint sine peccato in hac mortali carne; sed ut peccatum in eis non dominetur, neque regnet. Et hæc est vera, & bona libertas, quæ bonam parit servitutem, scilicet iustitiæ. Unde Augustinus in Enchirid. ut supra. „Ad iustitiam, faciendum non erit aliquis liber, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ ceperit servus: & ipsa est vera libertas, propter recte facti iustitiam, simul & pia servitus propter præceptum, idest obedientiam. Est alia libertas non vera, malæ servituti adjuncta, quæ est ad malum faciendum, ubi ratio dissentit à voluntate, iudicans non esse faciendum quod voluntas appetit. Ad bonum vero faciendum concordat ratio voluntati: & ideo ibi vera libertas est, & pia. De libertate autem ad malum, & servitute mala, ait Augustinus in Enchirid. „Servi, addicti peccato scilicet, quæ potest esse libertas nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim servit qui sui domini voluntatem libenter facit; ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati servus est.“

Questio de libertate ad malum, an sit ipsa libertas arbitrii, an alia.

HIC queri potest, utrum hæc libertas qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrii. Si enim libertas arbitrii est, bonum quidem est, quia libertas arbitrii bonum naturale est. Quibusdam videtur quod sit ipsa libertas arbitrii, quæ semper bona est; sed propter peccati servitutem ad malum fit liberior, & prorsus: & ideo dicitur non esse vera libertas, quia ad malum est. Aliis autem videtur quod hæc libertas arbitrii ad malum, quam supra commemoravit Augustinus, non sit ipsa libertas arbitrii; sed sit quædam pronitas peccandi, & curvitas quæ ex peccato est, & mala est.

Questio alia de libertate ad bonum, an ipsa sit libertas arbitrii, vel non.

Similiter etiam queri solet, utrum & illa libertas vera quæ est ad iustitiam faciendam, sit ipsa libertas arbitrii. Quidam dicunt, illam eandem esse, sed per gratiam reparatam: qua juvante libera est ad bonum; sine gratia vero non est libera ad bonum. Unde Augustinus in Enchirid. cap. xxx. „Ista libertas ad bene faciendum nunquam erit homini addicto, & vendito, nisi eum redimat ille qui dicit: Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis. Quod antequam fieri incipiat in homine, quomodo quisquam de libero arbitrio gloriatur, qui nondum est liber ad operandum bene?“ Ecce aperte ostendit, liberum arbitrium per gratiam liberari, ut per illud bene operetur quis. Ideoque dicunt illam libertatem veram quæ est ad bene faciendum, non esse ipsam arbitrii libertatem, sed aliam quamdam, quæ ex gratia, & libero arbitrio in mente hominis Deo operante incipit esse, cum reparatus est.

Certa determinatio utriusque questionis, qua dicitur libertas ad bonum, & ad malum esse libertas arbitrii.

VERum nobis magis placet ut ipsa libertas arbitrii sit & illa qua quis liber est ad malum, & illa qua quis liber est ad bonum faciendum. Ex causis enim variis sortitur diversa vocabula. Dicitur enim libertas ad

ad malum faciendum, antequam per gratiam sit reparata; sed cum per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciendum: quia ante gratiam libera est voluntas ad malum, per gratiam vero libera fit ad bonum. Semper igitur voluntas hominis aliquo modo libera est, sed non semper bona est: non enim est bona, nisi à peccato liberata. Est tamen à necessitate libera. Unde Augustinus in Lib. de gratia, & libero arbitrio, ad Valent. cap. xv. „Semper in nobis voluntas libera est, sed non semper bona est: aut enim libera est iustitiæ, quando servit peccato, & tunc est mala; aut à peccato libera est, quando servit iustitiæ, & tunc est bona.“

De libertate à miseria.

EST iterum libertas à miseria, de qua Apostolus ait, Rom. 11. 21. „Et ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.“ Hanc libertatem homo ante peccatum habuit, qui omni carebat miseria, & nulla tangebatur molestia; & plenius habebit in futura beatitudine, ubi miser esse non poterit: sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum, & ultimam confirmationem, nemo à miseria liber est, quia pœna peccati non carer.

Repetit de corruptione liberi arbitrii, ut addat alia.

EX prædictis jam apparet in quo per peccatum sit imminutum, vel corruptum liberum arbitrium. Quia ante peccatum nulla erat difficultas, nullumque impedimentum de lege membrorum ad bonum, & nulla impulsio, vel instigatio ad malum; nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malum instigatur, ut non possit velle, & perficere bonum, nisi per gratiam liberetur, & adjuvetur. Quia, ut ait Apostolus, Rom. 11. peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium, cum semper, & in singulis sit liberum, non est tamen pariter liberum & in bonis, & in malis, & ad bona, & ad mala. Liberior tamen est in bonis, ubi liberatum est, quam in malis, ubi liberatum non est: & liberior est ad malum, quod per se potest, quam ad bonum, quod, nisi gratia liberetur, & adjuvetur, non potest.

De libertate quæ fit ex gratia, & quæ ex natura.

Libertas ergo à peccato, & à miseria, per gratiam est; libertas vero à necessitate per naturam. Utamque libertatem, naturæ scilicet, & gratiæ, notat Apostolus, cum ex persona hominis non redempti ait, Rom. 11. 18. „Velle adjacet mihi; perficere autem (5) bonum non invenio;“ ac si diceret: Habeo libertatem naturæ, sed non habeo libertatem gratiæ: ideo non est apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, nisi per gratiam liberetur, & adjuvetur: liberetur quidem, ut velit; & adjuvetur, ut perficiat. Quia, ut ait Apostolus, Rom. 11. 16. „non est volentis, velle, neque currentis, currere, idest operari, sed miserentis Dei... qui operatur in nobis velle, (6) & operari bonum.“ Philip. 11. 13. Cujus gratiam non advocat hominis voluntas, vel operatio; sed ipsa gratia voluntatem prævenit, præparando, ut velit bonum, & præparatam adjuvat, ut perficiat.

DIVISIO TEXTUS.

POSTquam determinavit de libero arbitrio, ostendendo quid sit, & consequenter de aliis potentiis animæ, ut ostenderet in quibus liberum arbitrium poneretur; hic determinat quasdam liberi arbitrii condiciones: & dividitur in partes duas. In prima ostendit, quorum sit liberum arbitrium ut objectorum; in secunda, quorum sit ut subjectorum, ibi: *Et quidem secundum prædictam assignationem in his tantum videtur esse liberum arbitrium qui voluntatem mutare, & in contraria possunt desistere.* Circa primum duo facit. Primo ostendit quod liberum arbitrium se habet ad utrumque oppositorum, secundum quod est tantum futurorum contingentium, ibi: *Hoc autem sciendum est. Et quidem secundum prædictam assignationem dividitur hæc pars in duas. In prima ostendit, quorum sit liberum arbitrium quia Dei, Angelorum, & hominum. In secunda, quomodo in hominibus diversimode invenitur secundum diversos status, ibi: Ex prædictis perspicuum fit quod major fuit libertas arbitrii prima quam secunda.* Circa primum duo facit. Primo inducit objectionem, quod liberum arbitrium non sit in Deo, nec in beatis; secundo determinat veritatem, ibi: *Sed quod Deus liberum arbitrium habeat, Augustinus docet.* Et circa hoc duo facit. Primo determinat quantum pertinet ad Deum; secundo quantum pertinet ad An-

In II. Sent. Tom. II.

(5) *Al. deest bonum.* (6) *Vulgata: & proficere pro bona voluntate.*

gelos, ibi: *Angeli vero, & sancti... libero arbitrio non carent.* Circa primum duo facit. Primo ostendit quod liberum arbitrium est in Deo; secundo quod non eodem modo est in Deo sicut in aliis, ibi: *Sed aliter accipitur liberum arbitrium in Creatore quam in creaturis.*

Ex prædictis perspicuum fit quod major fuit libertas arbitrii prima quam secunda. Hæc pars dividitur in duas. In prima ostendit quomodo secundum diversos status liberum arbitrium accrescit, vel minuitur in omnibus: & quia hoc ratione diversarum libertatum contingit, ideo in secunda parte distinguit libertatem arbitrii, ibi: *Est namque libertas arbitrii triplex.* Circa primum tria facit. Primo ostendit ex prædictis quod libertas arbitrii quandoque major, quandoque minor invenitur. Secundo distinguit status hominis, secundum quos libertas variatur, ibi: *Et possunt notari in homine quatuor status liberi arbitrii.* Tertio inducit quoddam corollarium ex dictis, ibi: *Unde manifestum est quod præter alias pœnalitates pro peccato illo incurrit homo pœnam in corruptione, & depressione liberi arbitrii.*

Est namque libertas triplex. Dividitur hæc pars in duas. In prima ostendit multiplicem arbitrii libertatem; in secunda ostendit quæ sit causa uniuscujusque, ibi: *Libertas autem à peccato, & miseria per gratiam est.* Prima dividitur in duas. In prima ponit libertatis distinctionem; in secunda inducit quam-

Hh 2

dam

scilicet hoc in (1)

dam conclusionem ex prædictis, ibi: *Ex prædictis jam apparet in quo per peccatum sit imminutum, vel corruptum liberum arbitrium.* Circa primum tria facit. Primo distinguit triplicem libertatem, & prosequitur de primo membro, quod est libertas à coactione. Secundo prosequitur de secundo membro, quod est libertas à peccato, ibi: *Est et alia libertas à peccato.* Tertio prosequitur de tertio membro, quod est libertas à miseria, ibi: *Est iterum libertas à miseria.* Circa secundum tria facit. Primo ostendit quæ sit libertas à peccato; secundo quorum sit, ibi: *Istam libertatem quæ est à peccato, illi soli nunc habent quos Filius per gratiam liberat, & reparat;* tertio movet quandam dubitationem, ibi: *Hic queri potest, utrum hæc libertas qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrii.* Et circa hoc duo facit. Primo movet dubitationem, & ponit opiniones ad utramque partem; secundo determinat secundum suam opinionem, ibi: *Verum nobis magis placet ut ipsa libertas arbitrii sit illa qua quis liber est ad malum, & illa qua quis liber est ad bonum faciendum.* Item circa hoc duo facit. Primo movet questionem de libertate ad malum; secundo de libertate ad bonum, ibi: *Similiter etiam queri solet, utrum illa libertas vera quæ est ad iustitiam faciendam, sit ipsa libertas arbitrii.*

QUÆSTIO I.

HIC queruntur quinque.
 Primo. In quibus invenitur liberum arbitrium.
 Secundo. Utrum liberum arbitrium semper sit liberum à coactione, ita quod cogi non possit.
 Tertio. Utrum ad omnia opera humana liberum arbitrium se extendat.
 Quarto. Utrum liberum arbitrium augeatur, vel minuat.
 Quinto. De diffinitione libertatis quæ in littera tangitur.

ARTICULUS I.

Utrum in Deo sit liberum arbitrium. *De ver. quæst. xxiv. art. 3.*

1. Ad primum sic proceditur. Videtur quod liberum arbitrium non sit in Deo. Quia, ut in Lib. de somn. & vigil. cap. 1. dicit Philosophus, cuius est potentia, ejus est actus, & e contrario. Sed actus liberi arbitrii, qui est eligere, Deo non convenit, cum electio sequatur consilium, ut in III. Ethic. cap. 111. dicitur. Consilium autem inquisitio quædam est cum quodam rationis discursu, quod Deo non competit. Ergo videtur quod in Deo non sit liberum arbitrium.

2. Præterea. In his quæ secundum naturam sunt determinata ad unam partem, non est liberum arbitrium. Non enim dicimus, quod lapis libero arbitrio deorsum tendat. Sed Deus ex naturæ suæ conditione semper determinate bonum vult. Ergo videtur quod libero arbitrio careat.

3. Præterea. Videtur quod nec in aliquibus creaturis sit. Ad libertatem enim liberi arbitrii pertinet ut aliquis sit dominus sui actus. Sed cuiuscumque agentis actus, cum ab aliquo priore agente causatur, ipse agens non est dominus sui actus. Cum igitur cuiuslibet creature actus in causam priorem reducatur, quæ est ipse Deus, qui omnia opera nostra in nobis

(1) Al. Sed qualitas.

operatur, ut Isa. xxvii. dicitur, videtur quod liberum arbitrium in creatura nulla invenitur. **4.** Præterea. Videtur quod saltem in beatis non sit. Quia electio est eorum quæ sunt ad finem. Sed veniente fine cessant ea quæ sunt ad finem. Cum ergo beati fini ultimo conjuncti sint, videtur quod ad eos non pertinet electio, & per consequens nec liberum arbitrium.

5. Item videtur quod nec in viatoribus sit. Quia electio eorum quæ sunt ad finem, ex ratione finis trahitur. Sed sicut in III. Ethic. cap. 1. Philosophus dicit, qualis unusquisque est, talis etiam finis videtur ei; (1) qualitas autem alicujus est determinata ex natura. Ergo videtur quod electio eorum quæ sunt ad finem, determinetur alicui ex natura sua. Ergo videtur quod liberum arbitrium non habeant homines ad eligendum ea quæ ad ipsos pertinent.

6. Contra. Videtur quod etiam in brutis sit. In quibuscumque enim est voluntarium, in illis liberum arbitrium est. Sed ut in III. Ethic. cap. v. Philosophus dicit, voluntario & pueri, & alia animalia communicant. Ergo videtur quod alia animalia liberum arbitrium habeant.

7. Præterea. Liberum arbitrium consistit in electione convenientium, & refutatione nocivorum. Sed alia animalia fugiunt nocivum, & prosequuntur convenientia. Ergo videtur quod liberum arbitrium habeant, præcipue cum sponte illud faciant.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod nihil agit, nisi secundum quod est in actu; & inde est quod oportet omne agens esse determinatum ad alteram partem: quod enim ad utrumlibet est æqualiter se habens, est quodammodo potentia respectu utriusque: & inde est, ut dicit Commentator in II. Phys. à com. lxxxv. usque ad lxxxvii. quod ab eo quod est ad utrumlibet, nihil sequitur, nisi determinetur. Determinatio autem agentis ad aliquam actionem, oportet quod sit ab aliqua cognitione præstituentem finem illi actioni. Sed cognitio determinans actionem, & præstituentem finem, in quibusdam quidem conjuncta est, sicut homo finem suæ actionis sibi præstituit; in quibusdam vero separata est, sicut in his quæ agunt per naturam: rerum enim naturalium actiones non sunt frustra, ut in II. Physic. ibidem, & VIII. text. xv. probatur, sed ad certos fines ordinatæ ab intellectu naturam instituyente; ut sic totum opus naturæ sit quodammodo opus intelligentiæ, ut Philosophus ibid. dicit. Sic ergo patet quod hæc est differentia in agentibus: quia quædam determinant sibi finem, & actum in finem illum; quædam vero non: nec aliquid agens finem sibi præstituentem potest, nisi rationem finis cognoscat, & ordinem ejus quod est ad finem ipsum; quod solum in habentibus intellectum est: & inde est quod iudicium de actione propria est solum in habentibus intellectum, quasi in potestate eorum constitutum sit eligere hanc actionem, vel illam: unde & dominium sui actus habere dicuntur & propter hoc in solis intellectum habentibus liberum arbitrium invenitur; non autem in illis quorum actiones non determinantur ab ipsis agentibus, sed à quibusdam aliis causis prioribus.

Ad primum ergo dicendum, quod ea quæ dicuntur de Deo, & creaturis, ut in I. Libro dictum est, semper eminentius in ipso inveniuntur; & ideo elec-

(1) Al. nisi.

tio salvatur in Deo hoc modo, quod abicitur id quod imperfectionis est, retento eo quod ad perfectionem pertinet: quod enim post inquisitionem consilij electio fiat, hoc imperfectionis est, & accidit libero arbitrio, prout est in natura ignorante: unde secundum hoc in Deo non salvatur; sed quantum ad hoc quod determinatio sui actus non est sibi ab alio; sed à seipso: unde ipse verissime sui operis dominus est: & propter hoc etiam in littera dicitur, quod liberum arbitrium aliter in Deo quam in aliis invenitur.

Ad secundum dicendum, quod ad rationem liberi arbitrii non pertinet ut indeterminate se habeat ad bonum, vel ad malum: quia liberum arbitrium per se in bonum ordinatum est, cum bonum sit objectum voluntatis; nec in malum tendit, nisi propter aliquam defectum, quia apprehenditur ut bonum; cum non sit voluntas, aut electio nisi boni, aut apparentis boni: & ideo ubi perfectissimum est liberum arbitrium, ibi in malum tendere non potest, quia imperfectum esse non potest. Sed hoc ad libertatem arbitrii pertinet ut actionem aliquam facere, vel non facere possit; & hoc Deo convenit: bona enim quæ facit, potest non facere; nec tamen malum facere potest.

Ad tertium dicendum, quod Deus operatur in omnibus, ita tamen quod in unoquoque secundum ejus conditionem: unde in rebus naturalibus operatur sicut ministrans virtutem agendi; & sicut determinans naturam ad talem actionem; in libero autem arbitrio hoc modo agit ut virtutem agendi sibi ministret, & ipso operante liberum arbitrium agat; sed tamen determinatio actionis, & finis in potestate liberi arbitrii constituitur: unde remanet sibi dominium sui actus, licet non ita sicut primo agenti.

Ad quartum dicendum, quod illud quod est ad finem, est duplex: quoddam enim est distans à fine, & quoddam est conjunctum fini, ut patet in generatione naturali. Imperfectus enim calor, qui est dispositio ad formam ignis, dum est in alteratione præcedente, non conjungitur ipsi fini; sed caliditas ultima, quæ est in termino alterationis, conjungitur formæ substantiali, nec excluditur per eam. Ita dico, quod quædam ordinata sunt ad finem ultimum beatitudinis, quæ ipsi fini conjunguntur, ut videre, amare, & hujusmodi; & respectu horum erit sempiterna, & libera electio; non autem imperfectorum, quæ à fine distant, ut fides, spes, & hujusmodi.

Ad quintum dicendum, quod qualitas alicujus est duplex: quædam ex habitu, & quædam ex naturali complexione: & secundum illam quæ est ex habitu, videtur alicui finis talis qualis est ipse: verbi gratia, ei qui habet habitum luxuriæ, videtur optimum delectabile venereum, quod est secundum similitudinem sui habitus. In his ergo (2) qualitas, puta hoc quod est habere virtuosum habitum, vel vitiosum, est in potestate nostra, & consequenter ejus fieri. Sed licet naturalis complexio non sit in potestate nostra, tamen adhuc fieri ejus est in potestate nostra, ex quo talis complexio, vel ejus qualitas, est solum dispositio finis; sed ejus quod est tales esse, vel non tales, est in potestate nostra: quia vel opera causant habitum, sicut in acquisitis, vel saltem sunt dispositiones ad habitum, sicut in infusis. Qualitas autem quæ est ex naturali complexione, non est ad hoc quod faciat finem videri hujusmodi, sed est sicut dispositio ad

(2) Al. deest qualitas. (3) Al. nisi. Ex Edit. P. Nicol. (a) Nimirum super illud, *Excitavi te &c.* æquivalenter quoad sensum, sed non expresse quoad verba, ex Augustini Enchiridio mutuata cap. xcvi. 111.

illud; sicut patet in illis qui ex naturali complexione ad luxuriam proni sunt, quod non omnes delectabile venereum prosequuntur, licet eos ad hoc quoddammodo naturalis complexio inclinet.

Ad sextum dicendum, quod Philosophus accipit voluntarium large, non secundum quod dicitur à voluntate, sed secundum quod dividitur contra violentum: unde cum violentum sit cuius principium est extra, voluntarium erit cuius principium est intra; & inde est quod animalia quæ moventur ex seipsis, motus voluntarios habere dicuntur; nec tamen electionem habent, aut voluntatem, sicut Philosophus ibidem ostendit, unde nec liberum arbitrium.

Ad septimum dicendum, quod animalia non apprehendunt rationem convenientis per collationem, sed per quendam naturalem instinctum: & ideo animalia habent æstimationem, sed non cognitionem; sicut etiam habent memoriam, sed non reminisceniam, quamvis omnia hæc partis sensitivæ sint: & ideo ex determinatione naturæ actus suos exercent, non autem ex propria determinatione agentis: unde omnia ejusdem speciei, similes operationes faciunt, sicut omnis aranea similem facit telam; quod non esset, (3) si ex seipsis quasi per artem operantes, sua opera disponent: & propter hoc in eis non est liberum arbitrium.

ARTICULUS II.

Utrum liberum arbitrium possit cogi.

I. Paquist. cxvi. art. 6.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod liberum arbitrium cogi possit. Quod enim immutatur ab aliquo agente, cogitur ab illo. Sed, ut dicit Glossa ad Roman. (a) cap. ix. Deus potest imitare voluntatem hominum in quocumque voluerit. Ergo videtur quod voluntas à Deo cogi possit, & ita liberum arbitrium.

2. Præterea. Omne agens quod non potest aliter operari quam ab altero sibi determinatur, cogitur ab illo. Sed liberum arbitrium non potest aliter operari quam Deus præcivit, vel prædestinavit. Ergo videtur quod liberum arbitrium à Deo cogatur.

3. Præterea. Virtus superior potest cogere inferiorem. Sed in ordine universi quædam virtutes sunt superiores quam liberum arbitrium. Ergo ipsum cogere possunt.

4. Præterea. Intellectus est altior potentia quam voluntas. Sed intellectus cogitur in demonstrationibus, ut ex V. Metaph. text. vi. apparet. Ergo videtur quod etiam voluntas, & liberum arbitrium cogi possint.

5. Præterea. Motus inferiores regulantur secundum motus superiores: quia omne quod non uniformiter se habet, regulatur per aliquid uniformiter se habens. Sed motus liberi arbitrii maxime difformiter se habent. Ergo videtur quod indigeant regulari per actiones uniformiter se habentes. Hujusmodi autem in natura non sunt nisi motus ecceli. Ergo per motus siderum regulantur opera liberi arbitrii, & per eorum potentiam cogi possunt: quod patet ex hoc quod Astrologi per cursum siderum aliqua de operationibus libero arbitrio subjectis prænuuntiant.

6. Præterea. Motus inferiores regulantur secundum motus superiores: quia omne quod non uniformiter se habet, regulatur per aliquid uniformiter se habens. Sed motus liberi arbitrii maxime difformiter se habent. Ergo videtur quod indigeant regulari per actiones uniformiter se habentes. Hujusmodi autem in natura non sunt nisi motus ecceli. Ergo per motus siderum regulantur opera liberi arbitrii, & per eorum potentiam cogi possunt: quod patet ex hoc quod Astrologi per cursum siderum aliqua de operationibus libero arbitrio subjectis prænuuntiant.

(a) Nimirum super illud, *Excitavi te &c.* æquivalenter quoad sensum, sed non expresse quoad verba, ex Augustini Enchiridio mutuata cap. xcvi. 111.